

Євтушевська О.А.

МОДЕРНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ КОНТРОЛЮ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

Розглянуто класифікації контролю в розрізі окремих його видів та запропоновано заходи щодо їх вдосконалення.

Ключові слова : фінанси, класифікація, контроль.

Постановка проблеми. Класифікація господарського контролю є найважливішою умовою його раціональної організації, тому наявність наукового обґрунтування наблизить проблеми теорії господарського контролю до практики. Єдина класифікація господарського контролю відіграє важливу роль в подальшому для вдосконалення практики на підприємствах, підвищення її ефективності та якості. Виходячи з вищевказаного, виникає необхідність провести оцінку існуючих форм, видів і методів контролю. Враховуючи, що сьогодні перед фінансовим контролем поставлено безліч задач, що в свою чергу зумовлює необхідність його наукової організації, а з огляду на те, що фінансовий контроль приймає різні форми та має прояв у різних видах, які нерідко співставляються з його складовими, виникає необхідність в уточненні класифікації фінансового контролю. Класифікація – це розподіл об'єктів, категорій, явищ, методів між групами, класами, розрядами залежно від їх спільних рис та критеріїв. Поняття «класифікація» (від латинського – classis – розряд, клас) трактується звичайно з двох сторін [1]: як система підпорядкованих понять певної області знань або діяльності людини, що використовується в якості засобу для встановлення зв'язків між даними поняттями та як систематичний поділ та впорядкування понять та предметів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання організації та класифікації фінансового контролю, проблеми формування системи фінансового контролю та шляхи вдосконалення контролю досліджувало багато науковців, серед яких необхідно відмітити І.В. Басанцова, О.П. Кириленка, І.Л. Белобжецького, О.Д. Василика, О.А. Долгого, Є.В. Калюгу, М.П. Мельника, Л.А. Савченко, І.Б. Стефаніка, В.О. Шевчука, Ф.О. Ярошенка, Ю.М. Бажала, М.Т. Білуху, С.І. Бобира, В.В. Бурцева, Ф.Ф. Бутинця, Л.І. Вороніна, В.В. Сопко, Б.Ф. Усача, М.М. Голованя, В.М. Федосова та інших. Проте, серед науковців немає єдиного погляду на виокремлення видів (класифікації) фінансового контролю.

Мета статті. Метою статті є дослідження існуючих класифікацій контролю з метою виявлення заходів по їх вдосконаленню.

Виклад основного матеріалу. Існування обґрунтованої класифікації фінансового контролю забезпечить раціональну його організацію та удосконалим методи його проведення з паралельним наближенням теорії до практики. В першу чергу, розробка обґрунтованої класифікації контролю дозволить науково удосконалити його з теоретичної точки зору та забезпечить підвищення ефективності та якості проведення контрольно-ревізійної роботи на підприємствах, надасть змогу для підвищення кваліфікації ревізорських кадрів та сприятиме розробці методик здійснення безпосереднього контролю.

Враховуючи вищезазначене, виникає необхідність для визначення основних переваг та недоліків існуючих класифікацій, їх вдосконалення в умовах сьогодення.

Фінансовий контроль вирішує складні та різноманітні завдання в різних сферах економічного життя суспільства і на різних рівнях господарського управління, що зумовлює певні вимоги до його організації.

Класифікацію фінансового контролю проводять за різними критеріями.

---

1. За часом проведення фінансовий контроль поділяється на попередній, поточний і наступний.

Попередній фінансовий контроль проводиться до виконання господарських і фінансових операцій з формування, розподілу й використання централізованих і децентралізованих фондів коштів. Він здійснюється в процесі розробки фінансових планів, за його допомогою здійснюється оцінка фінансової ефективності планових заходів. Метою попереднього контролю є насамперед попередження порушень фінансової дисципліни, запобігання правопорушенням у сфері фінансової діяльності.

Поточний (оперативний) фінансовий контроль є організаційною частиною процесу оперативного фінансового управління й регулювання фінансово-господарської діяльності підприємств, організацій, установ, галузей економіки. В зв'язку з тим, що він здійснюється безпосередньо під час проведення фінансово-господарських операцій він охоплює короткі проміжки часу. Даний вид фінансового контролю носить систематичний характер та впливає на процес формування й використання фінансових ресурсів з метою запобігання збитків та втрат.

Наступний фінансовий контроль здійснюється після виконання господарських і фінансових операцій. Він спрямований на виявлення порушень, які не були встановлені під час попереднього й поточного контролю. Даний вид фінансового контролю дає змогу оцінити, як позитивні, так і негативні сторони фінансової діяльності установи, певної галузі та економіки в цілому. Завдяки проведенню наступного фінансового контролю виникає можливість всебічно проаналізувати отриманий досвід, об'єктивно відобразити причини порушень та недоліків та забезпечити розроблення заходів по їх ліквідації.

Основною характеристикою для розмежування фінансового контролю на попередній, поточний та наступний є зіставлення часу проведення контрольних заходів із процесами формування та використання фондів фінансових ресурсів. Проте, незважаючи на вищезазначене, дані форми фінансового контролю є взаємопов'язаними, відображаючи безперервний характер контролю.

2. За характером взаємовідносин і суб'єкта контролю виділяють внутрішній і зовнішній фінансовий контроль.

Внутрішній фінансовий контроль – це самоконтроль, який здійснюється організацією, підприємством, установою як за власною фінансовою діяльністю, так і за фінансовою діяльністю своїх структурних одиниць.

Зовнішній фінансовий контроль здійснюється стороннім органом, уповноваженим на проведення контрольних дій у сфері додержання фінансової дисципліни окремими учасниками фінансових правовідносин.

3. Фінансовий контроль за формами проведення розмежовують на обов'язковий та ініціативний.

Обов'язковий фінансовий контроль здійснюється на підставі вимог чинного законодавства відповідно до компетенції контролюючих суб'єктів – відповідних органів державної чи місцевої влади або інших уповноважених суб'єктів. Підставою для проведення обов'язкового фінансового контролю також є рішення суду.

Ініціативний фінансовий контроль, на відміну від обов'язкового контролю, здійснюється на підставі рішень суб'єктів господарювання як самостійно, так і за участю сторонніх контролюючих суб'єктів.

Розподіл фінансового контролю на обов'язковий та ініціативний контролі зумовлює ступінь примусовості проведення контрольних заходів.

4. Залежно від природи контролюючих суб'єктів виділяють наступні види фінансового контролю.

Державний фінансовий контроль, який здійснюється державними органами як законодавчої, так і виконавчої гілок влади. Він, у свою чергу, поділяється на: загальнодержавний (здійснюється органами державної влади незалежно від відомчої підпорядкованості підконтрольних суб'єктів) і відомчий (здійснюється міністерствами,

---

іншими органами виконавчої влади за фінансовою діяльністю підпорядкованих їм підприємств, установ, організацій).

Муніципальний фінансовий контроль – це контроль, що здійснюється органами місцевого самоврядування під час реалізації бюджетного процесу, муніципальних програм розвитку відповідної території, а також вирішення інших питань місцевого значення в галузі формування, розподілу й використання фінансових ресурсів місцевого самоврядування.

Внутрішньогосподарський фінансовий контроль здійснюють керівники підприємств, установ, організацій, інші уповноважені посадові особи, відповідні структурні підрозділи підприємств, установ, організацій. Він спрямований на процес фінансово-господарської діяльності цих підприємств, установ та організацій. Метою цього контролю є реалізація фінансової стратегії та запобігання кризовим ситуаціям, які можуть погіршити фінансовий стан вказаних суб'єктів контролю.

Аудиторський фінансовий контроль здійснюють незалежні аудитори або аудиторські фірми як за ініціативою суб'єкта господарювання, так і за вимогою чинного законодавства. Він спрямований на перевірку інформації щодо фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання з метою визначення достовірності їх фінансової і бухгалтерської звітності й обліку, відповідності такої діяльності чинному законодавству.

Громадський фінансовий контроль, який можуть здійснювати як окремі громадяни, так і їх об'єднання (трудові колективи, професійні спілки тощо), громадські організації щодо контролю за дотриманням вимог чинного законодавства насамперед владними структурами в процесі фінансової діяльності, зокрема пов'язаної зі сферою прав і законних інтересів громадян.

5. Залежно від цільової спрямованості контрольних дій контролюючих суб'єктів розмежовують стратегічний і тактичний контроль.

Стратегічний фінансовий контроль – контроль, за допомогою якого вирішуються питання стратегії розвитку держави, адміністративно-територіальних утворень, окремої галузі господарства, окремих підприємств, організацій, установ у майбутньому.

Тактичний фінансовий контроль – контроль, що має на меті вирішення поточних питань фінансової діяльності різноманітних суб'єктів фінансових відносин.

Вищезазначена класифікація фінансового контролю є не зовсім практичною в зв'язку з тим, що фінансовий контроль у будь-якому випадку переслідує стратегічні цілі та спрямований на перспективу.

6. За місцем проведення фінансовий контроль поділяють на виїзний та дистанційний.

Виїзний фінансовий контроль – це контроль на місці, при якому контролюючі суб'єкти здійснюють відповідні заходи контролю безпосередньо на підконтрольному об'єкті.

Дистанційний (безвиїзний) фінансовий контроль – контроль, який здійснюється на відстані за допомогою відповідної інформації, наданої підконтрольним суб'єктом [1].

7. За сферою фінансової діяльності розрізняють наступні види: бюджетний, податковий, валютний, банківський та ін.

Бюджетний контроль – це порівняння фактичних показників фінансово-господарської діяльності з плановими (бюджетними) на предмет перевірки їх узгодженості за величиною і термінами, а також аналіз причин відхилень з метою вироблення пропозицій щодо коригування бюджетів чи фінансово-господарської діяльності підприємства. Бюджетний контроль є дійовим інструментом стимулювання підвищення фінансової відповідальності та продуктивності як окремих працівників, центрів прибутковості, структурних підрозділів, так і підприємства в цілому.

Податковий контроль – система заходів, що вживаються контролюючими органами з метою контролю правильності нарахування, повноти і своєчасності сплати податків і зборів, а також дотримання законодавства з питань проведення розрахункових та касових операцій, патентування, ліцензування та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи.

Валютний контроль – це здійснення уповноваженими органами необхідних дій, спрямованих на дотримання фізичними та юридичними особами встановленого законодавством порядку переміщення валюти та валютних цінностей через митний кордон України.

Банківський контроль – це система контролю національного банку України, що проводиться з метою забезпечення стабільності банківської системи та захисту інтересів вкладників та кредиторів банку [2].

Усі перераховані види контролю здійснюються безпосередньо фінансовими працівниками структур, що займаються виробничо-господарською та фінансовою діяльністю, а також власниками фінансових ресурсів. Значення й роль усіх видів фінансового контролю при цьому не змінюються, лише обмежується сфера його застосування – підприємством, установою, організацією тощо. Особливістю є й те, що головний акцент при цьому робиться не на перевірку дотримання фінансової дисципліни, хоча це не випускається з поля зору зовсім, а на оборотність фінансових ресурсів, тобто ефективність їх використання та відображення цього в обліку та звітності.

Висновок. Наведений перелік підстав для класифікації фінансового контролю не є вичерпним, оскільки в науці фінансового права розрізняють й інші види фінансового контролю (наприклад, фактичний, документальний тощо). Вищевказана уточнена класифікація фінансово контролю дозволить ліквідувати існуючі протиріччя з цього приводу, що в свою чергу приведе до удосконалення понятійного апарату фінансового контролю в частині його розподілу та стане причиною подальших досліджень.

Таким чином, враховуючи вищезазначене, застосування запропонованих класифікацій контролю приведе до поліпшення змісту самого контролю, усунення недоліків існуючих класифікацій та в результаті надасть можливість більш детально та глибоко вивчати теоретичні питання з максимальним наближенням до практичної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Рожкова Н. Виды, формы и принципы государственного финансового контроля // www.minfin.gov.ua.
2. Закон України «Про банки і банківську діяльність»: від 07.12.2000 р., № 2121-III // Урядовий кур'єр. – 2001. – № 8.
3. Савченко Л. А. Правові проблеми фінансового контролю в Україні : монографія / Леся Анатоліївна Савченко. – Ірпінь : Акад. держ. податкової служби України, 2001. – 407 с.
4. Кочерин Е. А. Основы государственного управленческого контроля / Е.А. Кочерин. – М.: Информац.- издат. дом «Филин», 2000. – 384 с.
5. Идельсон В. Р. Страхование право: Репринтное воспроизведение издания 1907 года. – М.: Анкил, 1993. – 96 с.
6. Вознесенский Е. А. Внутрихозяйственный контроль на предприятии. – Л.: Знание, 1967. – 33 с.
7. Шпиг А. А. Ревизия и контроль в торговле. – М.: Экономика, 1982. – 232 с.
8. Дарманська Г. О., Овод Л. В. Контролінг : навчальний посібник. – Хмельницький: ТУП, 2002.
9. Усач Б. Ф. Контроль і ревізія. Підручник. – К.: Знання, 2007. – 263с.

Евтушевская О.А.

МОДЕРНИЗАЦИЯ СИСТЕМЫ КОНТРОЛЯ В УСЛОВИЯХ СОВРЕМЕННОЙ УКРАИНЫ

Рассмотрены классификации контроля в разрезе отдельных его видов и предложены меры по их совершенствованию.

Ключевые слова: финансы, классификация, контроль.

Evtushevskaya O.

MODERNIZATION OF CONTROL SYSTEMS IN THE MODERN UKRAINE

The classification of control by individual species and its proposed measures to improve them.

Keywords: finance, classification, control.